

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Cvrsvs Philosophicvs

Arriaga, Rodrigo de

Antverpiæ, 1632

Dispvatio XII. De Motu & Quiete.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95614](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95614)

LIBER TERTIVS ET QVINTVS PHYSICORVM.

HOS duos libros communiter coniungunt Philosophi, quia in utroque Aristoteles de motu differuit. In Tertio differuit etiam de infinito, de quibus nos suo ordine agemus.

DISPVATIO DVODECIMA.

De Motu & Quiete.

QVIA contrarium motus est quies, & in ordine ad utrumque natura definitur, ideo de utroque in hac Disputatione agendum est.

SECTIO I.

Quid sit motus, & an ab actione & passione distinguatur.

MOTVS definitur in presenti ab Aristotele, *actus entis in potentia prout in potentia*. Hanc definitionem solum applicant Conimbricenses motui successivo, quia ille solus est qui simul actuat potentiam secundum unam partem sui, & secundum aliam eam relinquit in potentia; quod non videtur convenire motui instantaneo, qui non relinquit potentiam in potentia ad alium motum. Communiter tamen Philosophi eam applicant omni motui etiam instantaneo, quia *prout in potentia* praecise significat, motum esse a quo actuatur potentia quatenus potentia, ut recte Hurtadus Disputatione 11. §. 2. Addo, ipsos etiam Conimbricenses teneri id fateri: quia omnis pars motus successivi, est motus, & tamen ultima pars non relinquit potentiam in potentia ad alium motum; ergo *prout in potentia*, etiam in Conimbricensium sententia non significat potentiam manere adhuc actuabilem per ulteriorem motum, nisi forte dicant, motum non habere ultimum sui intrinsecum, ideo semper relinquere subiectum in potentia ad aliam partem. Est ergo motus *actus*, id est *forma*, quia omnis actus est in ordine ad subiectum quod informat: *entis in potentia*, id est *subiecti* habentis potentiam ad eum actum.

Vbi adverte, ex communi acceptione requiri, ut ea potentia fuerit in instanti praecedenti cum carentia eius actus, alioquin eius productio non erit motus. unde essentiae in se producentes suas passiones, in primo instanti suae existentiae non moventur per illas, quia non praecesserunt tempore sine illis, sed in eodem instanti producta fuit essentia & passio. Aduerte deinde, hanc carentiam formae, quae praerequitur in subiecto ad motum, non debere esse in eodem instanti cum ipsa forma, quia id est impossibile, sed solum in instanti immediato antecedenti. Unde inferes,

rationem motus esse denominationem extrinsecam partialiter etiam provenientem a negatione formae immediate antea praecedente: quare eadem productio caloris in primo instanti dicitur motus, quia praecessit immediate ante eius carentiam; eadem autem productio seu conservatio caloris in secundo instanti non est motus, quia non praecessit immediate carentia illius. Et hinc fit, ut in motu successivo durante per dimidiam horam v. g. omnes partes sint proprie motus, quia non perseverat eadem pars, sed semper novae producuntur, ideoque ad quamcumque praecedat carentia sui, quod non contingit in calore durante per eandem dimidiam horam, quia solum in primo instanti praecessit carentia illius.

Rogabis, utrum Angelus mutans actiones posset dici absolute moveri. Respondeo negative, sicut de facto non movetur forma equi in secundo instanti. Et ratio est, quia ad mutationem ex communi acceptione requiritur, non solum ut sit nova actio, sed etiam novus terminus, qui cum non sit in eo casu (nam licet actiones sint diversae, Angelus tamen, qui est earum terminus, semper est idem) ideo tunc proprie non dicitur Angelus moveri. Sed quaestio est de nomine, & parvi momenti. Aduerte, Verbum divinum, etiam si in tempore & de novo habuerit denominationem aliquam intrinsecam, scilicet *unum*, non tamen mutatum, quia ad hoc requirebatur ut in se subiectaret unionem; motus enim est actus, id est, forma rei motae, ut diximus supra, Verbum autem non fuit subiectum unionis.

Motum distingui ab agente, subiecto, & termino, probatur eisdem argumentis quibus supra ostendimus, actionem & passionem distinguui ab agente, subiecto & termino: quia potest existere Petrus v. g. calor, ignis, quin Petrus per illum calorem moveatur; ergo hoc, quod est actu moveri Petrum per calorem, aliquid est distinctum ab ipso Petro, & calore, & igne producente. Difficultas solum potest esse, utrum distinguatur motus ab actione & passione. Communis sententia negat, quia motus subiecti est ille, quo subiectum in se recipit aliquam formam; sed haec receptio est formaliter passio, ergo motus & passio non distinguuntur. Nihilominus cenfeo, aliter dicendum in nostra sententia, distinguente causalitatem materiale ab unionem, scilicet motum consistere formaliter in ipsa unionem, non vero in actione & passione: & ratio est, quia

quia subiectum formaliter mouetur per vnionem sui cum formâ, non autem per causalitatem etiam materiale. Prima pars probatur in materia, quæ per animam rationalem formaliter mouetur, & se habet aliter quàm antea, etiamsi non causet eam animam, ergo motus non consistit in causalitate materiali formæ, sed in vnione cum illâ. Secunda pars probatur, quia etiamsi materia causeret materialiter albedinem, si tamen non vniretur illi, non mutaretur: quia tunc non rediretur formaliter alba, ideoque non transiret ex non-albâ in albam, ergo passio formaliter non potest esse motus, est ergo motus vnio formæ cum subiecto, quia per illam se habet aliter quàm antea.

Sed hinc insurges, Ergo Verbum diuinum mutabitur per vnionem. Nego consequentiam, quia Verbum non est subiectum eius vnionis, vt aliunde suppono. Aduerte hic, eam vnionem solum dici motum in primo instanti suæ existentiae, quia, vt supra diximus, motus dicit aliquid extrinsecum vnioni, scilicet carentiam ipsius immediate antea precedentem. Rogabis, a quo specificetur motus. In primis specificatur ab extremis, scilicet a formâ & a subiecto: quia est idem cum vnione, quæ specificatur ab extremis vnitis. Deinde, etiam specificatur a principiis illius vnionis, seu motus, casu quo ea vnio essentialiter respiciat principia illa in particulari. Et ratio est, quia tunc habebit respectum essentialem ad principium diuersum, & consequenter erit diuersus in se.

Potest esse quaestio, vtrum etiam specificetur a termino a quo, id est, vtrum sit diuersus motus a calido in frigidum, ab eo qui est a non frigido præcisè in frigidum. Quaestio est de nomine. Dicendum cenſeo, non diuersificari, quia motus solum requirit non præcessisse antea formam illam in subiecto: quod autem etiam forma contraria præcesserit vel non, omnino est extrinsecum motui, licet sit essentialè ratione conuersionis, vt alibi docui; ergo idem est, siue præcesserit sola carentia frigoris, siue etiam calor.

SECTIO II.

Cuiusdam opinio impugnata.

VIDAM modernus, cum nobiscum actionem & passionem a causâ & effectu distinguit, postea inquirens an motus etiam distinguatur, omnino id negat. Mouetur autem Primò, Quia generatio non distinguitur a re generatâ, ergo neque motus qui est idem cum generatione. Probat Antecedens: quia nullum potest dari instans, in quo possit assignari modus distinctus generationis in formâ substantiali; quia inter esse & non esse non est medium: sed quando forma est, iam non generatur, quia iam est genita; quando autem adhuc non est, etiam non generatur, ergo non datur generatio distincta. Ratio sententiæ falsæ sibi sunt constantes: & quidem Primò hic Auctor debuisset considerasse, eandem esse difficultatem in actione. Sicut enim per generationem res generatur, ita per actionem agitur: sed in primo instanti in quo est res, non agitur, quia iam est acta (hæc est formâ ar-

gumentandi Auctoris huius) antequam verò sit, nondum agitur; ergo numquam, ergo non poterit dari actio distincta, quod ab isto negatur, & merito. Quomodo ergo hic Auctor distinguit actionem, & negat propter hoc argumentum distinctionem generationis? Deinde hic non tam probat, generationem non distingui a formâ, quàm nullam esse generationem. Si enim datur generatio, siue distincta sit, siue identificata, peto ab illo, quando ea sit, an antequam forma existat, an quando iam existit. Ergo hoc argumentum vel omnem reiiciet generationem, vel distinctionem illius non impugnât. Neque puto, istum Auctorem cogitasse, non dari in rerum naturâ generationes vilas substantiales, siue distinctas siue non. Adde, ipsum solum videri loqui de generatione substantiali: est autem prorsus eadem difficultas de accidentali, quoad formam argumenti, vt ex se apparet. Respondeo ergo, in primo instanti quo res producit, si simul educatur è subiecto, dici generari. Neque hoc repugnat cum actuali existentia formæ, quia tunc, licet verum sit dicere *est*, non tamen est verum dicere *fuit*, & propterea tunc dicitur generari, non verò generatam fuisse. Huius Auctoris in isto argumentum equiuocatio orta est ex vulgari modo loquendi: domus enim dicitur fieri, quando aliquid illius est factum; & aliquid deest, non autem, quando vltima manus ei imponitur. Et fortè in hoc aliqui alij Philosophi etiam errant, deberent tamen aduertere Primò, illum communem modum loquendi solum habere locum in rebus quæ per partes fiunt; deinde, etiam ibi eo instanti, quo vltima manus imponitur, v. g. vltima regula, dici etiam fieri, licet in eo instanti simul perfecta sit. In rebus autem, quæ indiuisibiles sunt, clarum est, eo instanti quo *fieri ipsarum* est, debere & ipsas esse, sed quia immediate antea non fuerunt, tunc ideo dicuntur fieri.

Secundò arguit: Quia in motu locali, vbi certior videtur ea distinctio, adhuc non distinguitur motus a re productâ; quia si motus distinguere- tur ab vbicatione, sequeretur, eum, qui continenter mouetur, non mutari, quia tunc retineret eundem motum, etiamsi mutaret vbicationem. Consequens autem est falsum. Sed & hoc argumentum equiuocatione laborat: da enim, motum identificari cum actione productâ vbicationis, numquid, quando homo mouetur, quoties mutat vbicationem, debet & mutare actionem? Fortè putat hic Auctor, per eandemmet actionem produci iam hanc iam illam vbicationem, qui esset error peior priori: hæc enim actio numero de se alligata est huic numero termino, & non potest iam hunc iam illum producere. Vnde, quotiescumque homo currit, & vbicationem mutat, mutat actionem, & consequenter mutat motum, ideoque mouetur: nihil ergo ex eo argumento probatur.

Tenenda ergo est nostra sententia supra posita, de distinctione motus a re motâ, & a termino. Ratio etiam supra tradita est: quia scilicet potest existere in rerum naturâ homo & albedo, quin homo mutetur per albedinem; quando enim non vnitur homini albedo, non mutatur per illam, ergo hoc quod est actu mutari, est aliquid distinctum ab vtroque. Et tantò magis miror hunc Auctorem, quantò propter simile argumentum, & vnionis,

& actionis, & aliorum modorum distinctionem bene admittit, sed consequentiam hic male detulit.

An autem motus distinguatur à generatione, dixi Sectione præcedenti, distingui realiter, quia motus in vnione formæ cum subiecto consistit formaliter, non autem in causalitate materiali: quod exemplo materiæ primæ ostendi, quæ formaliter mutatur per animam rationalem, etiam si eam non causet præcisè, quia eam recipit, quod præstat per vnionem formaliter.

SECTIO III.

Motus diuisio.

DIVIDITUR in *successiuum* & *instantaneum*, quos oportet breuiter explicare. *Instantaneus* est, qui est totus simul, vt hominis generatio: neque enim primò generatur vna pars hominis, deinde alia, sed simul introducitur anima in totam materiam tunc dispositam. Idem est in generatione aliorum animalium, in productione lucis, quæ tota & in instanti producitur in aëre. Hic motus vulgariter non appellatur *motus*, sed *mutatio*. *Motus successiuus* est, quando per partes successiuè acquiritur forma, vt quando successiuè ignis calefacit lignum, vel quando successiuè animal acquirit plures vocationes: quare motus successiuus componitur ex pluribus motibus instantaneis; ideoque hi motus non differunt inter se, nisi secundum maius & minus, sicut punctum materiæ differt à pluribus punctis.

Dices: Gradus intensiōis differunt specie inter se, primus à secundo, &c. ergo etiam motus successiuus terminatus ad omnes illos gradus differet specie à motu instantaneo terminato præcisè ad vnum gradum. Respondeo Primò, fortè falsum esse Antecedens, de quo in libris de Generatione. Secundo, etiam in ipsis motibus instantaneis reperiri eam differentiam, quia motus instantaneus terminatus ad primum gradum, differet specie à motu instantaneo terminato ad quartum, si gradus inter se differunt. Item motus successiuus terminatus ad octo gradus caloris, etiam differet à successiuo terminato ad octo frigiditatis. Igitur absolute respondeo, eam differentiam esse accidentalem in ratione motus, sicut in Logica diximus differentiam in homine & equo in ratione speciei, esse differentiam accidentalem Logicè.

Rogabis, vtrum motus successiuus possit fieri in instanti. Respondeo, in quantum successiuus, non potest, quia successio debet esse in pluribus instantibus; ille verò motus, qui de facto est successiuus, potuit esse instantaneus; vt si octo gradus caloris, qui de facto in octo instantibus v.g. successiuè producti sunt in vnico instanti, simul producerentur, quod fieri potest saltem de potentia absoluta. Vtrum autem motus localis possit fieri in instanti, infra dicemus.

Rogabis deinde, ad quos terminos dentur motus successiuus & instantanei. Motus successiuus potest dari ad omnia accidentia capacia intensiōis vel extensiōis, quæ possunt successu temporis intendi & augeri: quare calor, frigus, gratia, &c. quia possunt successiuè intendi, sunt ter-

mini motus successiuus. Item & lux, quatenus ad maiorem approximationem luminosi successiuè factam, potest intendi successiuè, & etiam extendi, in noua parte subiecti. Præterea ad quantitatem potest dari motus successiuus, quatenus potest corpus v.g. per vnionem sui cum aliis partibus corporis, fieri maius quantitatiuè. Et hinc infero, non solum dari motum ad tria Prædicamenta, scilicet ad *Quantitatem*, *Qualitatem* & *Vbi*, sed etiam ad *Durationem*, quæ continuè mutatur. Deinde etiam potest dari ad *Situm*, imò & ad *Substantiam*: quia sicut vna quantitas extensiuè augetur per aliam partem quantitatis, ita etiam vna materia & forma ignis extensiuè augetur per vnionem sui cum alia parte materiæ & formæ ignis; & quantum ad hoc, excogitari nequit differentia inter motum quantitatis, & motum substantiæ constantis partibus integranibus. eodem enim modo quo quantitas augetur, etiam augetur forma substantialis materialis, & materia in quâ est ea quantitas. Motus instantaneus datur ad eas res quæ in instanti producuntur, & non successiuè: vel quia non habent partes, vt anima rationalis, Angelus, intellectus, voluntas, &c. vel quia, etiam si habeant partes, omnes simul producuntur, vt in generatione animantium, etiam materialium, in instanti producitur & vnitur tota forma cum materiâ dispositâ.

SECTIO IV.

De Motuum contrarietate, vbi etiam de Quiete.

OMNIS motuum contrarietas oritur à contrarietate terminorum: vnde calefactio & frigefactio opponuntur, saltem in gradibus intensi, quia calor & frigus in illis opponuntur. Item motus sursum & deorsum, motus ad amorem & motus ad odium, &c.

Potest esse in præsentī difficultas, vtrum per se, vel per accidens, possit simul res aliqua duobus motibus contrariis moueri. Ratio dubitandi est, quia cum quis portatur in nauī, vel in curru vehitur, potest se mouere versus Occidentem, cum tamen à nauī vel à curru moueatur versus Orientem. Deinde, anima rationalis, quæ tota est in manu & tota in pede, potest in manu moueri sursum, in pede deorsum; ergo possunt simul dari motus contrarij in eodem subiecto.

Vt ab hoc vltimo incipiamus, respondeo, animam rationalem esse capacem simul duorum locorum non discontinuatorum, seu quod idem est, duorum locorum partialium: vnde, etsi moueatur in manu sursum, & in pede deorsum, non ideo habet duos motus contrarios, quia illi motus possunt conuenire animæ simul, ideoque non sunt contrarij. Ad illud de homine qui fertur in nauī vel curru respondeo, eum tantum moueri vnico motu. Pro quo distinguendum est: nam si ille homo velocius moueatur in nauī vel curru versus Occidentem, quàm nauis versus Orientem, tunc præcisè mouebitur versus Occidentem, sed non tantum, quantum si nauis quiesceret, quia per motum contrarium nauis magnâ ex parte retardatur. Si verò nauis velocius moueatur versus Orientem, tunc præcisè ille homo versus Orientem mouebitur, sed non tantum quantum, si ipse

si ipse quiesceret in naui, quia per proprium motum contrarium aliquando retardatur motus versus Orientem: quod si aequali velocitate ipse a nauis moueatur, semper manebit sub eodem puncto fixo caeli. Vnde, si cepit moueri à rostro nauis in puppim, etiam si videatur mutasse locum, verè tamen non mutauit; quia dum ipse accessit à rostro in puppim, puppis accessit ad locum ubi erat rostrum, nam eadem est distantia à rostro in puppim, ac à puppi in rostrum, & aliunde uterque aequali velocitate mouetur; ergo homo ille in illo casu non mutauit locum respectu puncti fixi in caelo. Confirmatur & explicatur amplius: pone supra hominem & nauim signum aliquod fixum, rogo, vel quando homo in naui currit à prora in puppim, manet semper sub eo fixo signum, & sic non mouetur, neque versus Orientem neque versus Occidentem, vel transit post illud signum ad Occidentem, & tunc solum mouetur versus Occidentem, & nullo modo accedit Orientali: vel non transit post signum, sed elongatur ab eo versus Orientem, & tunc solum accedit ad Orientem, & recedit ab Occidente:

transire autem simul & semel post illud signum ad Orientem & Occidentem, non potest; ergo non potest simul naturaliter motibus contrariis moueri. Diuinitus verò, si duobus in locis ponatur corpus, fieri id potest, ut infra dicam suo loco.

Quies, contraria motui, est persistèntia interminu acquisito. Potest esse duplex; alia *negatiua*, id est persistèntia in carentiâ formæ, ut quam habet voluntas v. g. dum est sine amore aut sine odio: & *positiua*, quæ est possessio formæ positivæ, ut v. g. persistèntia caloris in subiecto.

Aduerte Primò: sicut non potest esse motus ad duos terminos contrarios, ita nec posse esse simul quietem sub illis, sed solum sub altero illorum disfunctione.

Aduerte Secundò: quietem addere supra acquisitionem formæ persistèntiam in ipsâ formâ, ex communi acceptiōe quietis: & ratione huius differt à motu; vnde in primo instanti quod res acquiritur, propriè non est quies sub illâ. Sed quæstio est de modo loquendi, & parui momenti.

DISPUTATIO DECIMATERTIA.

De Infinito.

SECTIO I.

Definitio Infiniti.

INFINITUM est id quod caret fine. V. g. duratio à parte pòt futura in æternitate, est infinita, quia non habet terminum. Item à parte antè duratio Dei est infinita, quia non habuit principium. Infinitum aliud est in *multitudine*, quod includit infinitas unitates, quæ numerari successiue numquam possunt, ita ut finiantur; aliud in *magnitudine*, ut si infinitæ partes materiæ inter se vniuntur, facerent materiam infinitam in magnitudine: aliud in *intensione*, ut si in eodem subiecto infiniti gradus caloris ponerentur. Hæc tria infinita solum sunt in aliquo genere, & secundum quid, quia in alio genere habent finem: nam virga v. g. infinite longa habet finem in latitudine, & materia infinite magna habet finem in perfectione essentiali. Aliud infinitum est in *perfectiōe*, seu in *essentiâ*, & est illud quod habet omnem perfectionem possibilem, & hoc solum Deo conuenit, quia est infinitus simpliciter, & in omni genere.

Secundò aduertendum est, vnum infinitum esse posse maius alio. Probatur clarè, quia quolibet infinitum (non loquor de Deo) componitur ex duabus medietatibus infinitis: nam si illæ essent finitæ seorsim, etiam coniunctæ essent finitæ, quia finitum additum finito non facit infinitum. Ratio à priori, quia finitum potest successiue pertransiri in tempore; vnde duo finita in tempore, licet tantumdem longiori, poterunt pertransiri; ergo illæ duæ solæ non possunt facere infinitum; debet ergo quælibet esse infinita. Atqui quælibet est minor quàm totum, quia totum

includit illam partem & aliam tam magnam, ergo vnum infinitum potest esse minus vel maius alio. Confirmatur, quia infiniti homines possibiles, plures haberent manus & oculos, ac capillos, quàm ipsi homines sint in se; ergo maius esset infinitum capillorum quàm hominum. Deinde, occidat Deus ex illis hominibus tres vel quatuor; qui remanerent, essent infiniti, & non totidem ac antea, ergo: ex quo fit, posse fieri additionem infiniti. Vbi aduerte, nonnullos acriter contendere, non posse vnum infinitum esse maius altero in ratione infiniti. Sed hi faciunt quæstionem de nomine, in quâ nolo mihi caput frangere; concedas mihi, quod lumine naturæ ita videtur per se notum, ut nec ab amante posse negari videatur, in infinito hominum plures esse oculos & capillos, quàm ipsi homines sint: postea verò non curo, si dicas, in ratione infiniti esse æquales, quia hoc pertinet ad modum loquendi.

Tertiò aduertendum est contra communem recentiorum sententiam, posse vnum infinitum, in multitudine v. g. aut in magnitudine, claudere inter duas unitates, vel duo puncta determinata. Probatur autem euidenter, quia inter hominem & lapidem clauduntur infinitæ species animalium inæquales inter se, respectu quarum homo est vltimus, quia est perfectissimus illarum; & lapis est primus, quia est imperfectissimus illarum. Item, siquidem vnum infinitum potest esse maius alio, ut diximus, ponamus virgam infinite longam versus Orientem, finitam tamen versus Occidentem; in primis hæc virga versus Occidentem habet punctum determinatum à quo incipit. Da ergo ulterius, illam à Deo diuidi in duas, etiam tunc versus Orientem manebit punctum determinatum, ultra quod non sit aliud, nempe illud quod amisit vnionem continuatiuam cum aliâ parte, quod punctum proculdubio assignabile